

Zofia Sokół, Władysława Wójcik

VI Ogólnopolskie Prasoznawcze Seminarium Naukowe "Dawna i współczesna prasa młodzieżowa"

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 23/3, 129-132

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

VI OGÓLNOPOLSKIE PRASOZNAWCZE SEMINARIUM NAUKOWE
„DAWNA I WSPÓŁCZESNA PRASA MŁODZIEŻOWA”

Kolejne, szóste już seminarium poświęcone prasie młodzieżowej przebiegało pod hasłem „Prasa podziemna młodzieży polskiej 1939—1945 w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne”. Zorganizowane staraniem Zarządu Wojewódzkiego ZSMP i Zakładu Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego, odbyło się w dniach 25—27 maja 1983 r. w Lublińcu koło Częstochowy. Seminaria te mają już swoją tradycję i utrwaloną formułę programowo-organizacyjną zmieniającą się co roku, lecz głównym tematem — rzecz można, hasłem wywoławczym — każdego kolejnego spotkania jest prasa młodzieżowa.

Celem tegorocznego seminarium było zaprezentowanie prasy konspiracyjnej wszystkich ugrupowań i organizacji młodzieżowych, które zwalczały faszyzm, walczyły aktywnie z okupantem, a celem tej walki była nowa i demokratyczna Polska.

Referatami wprowadzającymi do problematyki seminarium były dwa wystąpienia ogólne: prof. dr. hab. Jana Kantyki pt. *Sytuacja w polskim ruchu młodzieżowym w latach 1939—1945*, w którym podane zostały główne linie rozwojowe organizacji i ugrupowań młodzieżowych tak licznie powstających podczas okupacji, oraz wystąpienie doc. dr. hab. Jerzego Jarowieckiego nt. *Konspiracyjna prasa młodzieżowa w latach 1939—1945*, podające główne ośrodki wydawnicze, organizacje, typologię prasy, znaczące tytuły, ich ilość oraz analizę zawartości prasy centralnej, a także terenowej, która często dawała początek nowej organizacji, a była bardziej radykalna i bojowa od prasy wydawanej w Warszawie.

Popołudniowe obrady dotyczyły spraw związanych z aktualnymi problemami współczesnej prasy młodzieżowej. Rozpoczął je mgr Andrzej Skowroński z Ośrodka Badań Prasoznawczych w Krakowie wystąpieniem pt. *Stan badań i niektóre uwarunkowania odbioru mediów wśród młodzieży w pierwszej połowie 1982 roku*. Prelegent zwrócił uwagę na skuteczność oddziaływania mediów, zgodność odbioru ze stanem świadomości, stopień wiarygodności z intencją zamierzoną, poziom odbioru itp., opierając się na własnych badaniach empirycznych przeprowadzonych wśród młodzieży krakowskiej. Następnie dr Zbigniew Bajka z Ośrodka Badań Prasoznawczych w Krakowie przedstawił swoje badania nt. *Postawy młodzieży w okresie kryzysu społeczno-politycznego i gospodarczego i jego wpływ na zainteresowanie prasą i jej pożytecznością*.

Trzecie z tego cyklu było wystąpienie Wiesława Sonczyka z Warszawy, który zaprezentował „*Gazetę Młodych*” — *nowy tytuł na młodzieżowym rynku prasowym*, ukazując jego ewolucję treściową, wzrost nakładu i zainteresowania czytelnicze w zależności od sytuacji społeczno-politycznej, a także zarysował koncepcję rozwoju tego pisma. Tematykę zbliżoną do poprzednich prezentował referat opracowany przez zespół pracowników Zakładu Dziennikarstwa UŚ w Katowicach: mgr. Mariana Gierule, mgr. Stanisława Michalczyka, mgr. Zbigniewa Oniszczuka nt. „*Inicjatywy*”, *biuletyn informacyjny ZW ZSMP w Katowicach — dziennikarska próba młodzieżowa*

wego czasopisma regionalnego. Drugi dzień obrad rozpoczęto referatem prof. dr. hab. B. Hillebrandta z Warszawy wygłoszonym (w zastępstwie) przez dr. J. Jarosińskiego, a poświęconym omówieniu *Podziemnej prasy Związku Walki Młodych — jej politycznych i szkoleniowych funkcji*. Funkcje owe zostały sprecyzowane w oparciu o analizę rodowodu ZWM, zawartości treściowej wedle problematyki, warunków tworzenia i rozpowszechniania tej prasy. Z kolei doc. dr hab. Z. J. Hirsz z Białegostoku przedstawił tekst zatytułowany *Oblicze polityczne prasy młodzieżowej państwa podziemnego 1939-1945*. Podkreślił złożoność problemów politycznych i wielość propozycji ich rozwiązań na łamach tej prasy, zwracając uwagę na duże w tym podobieństwo prasy młodzieżowej i prasy wydawanej dla „dorosłego” społeczeństwa. Autor przedstawił kolejne nurty tematyczne konspiracyjnej prasy młodzieżowej, od tych najbardziej eksploatowanych na łamach pism do najrzadziej występujących. W podsumowaniu referatu dał też ogólną ocenę programu, czy raczej programów prasy młodzieżowej lat okupacji hitlerowskiej.

Dr Zofia Sokół z Rzeszowa w referacie zatytułowanym „*Świat Młodych*” — *konspiracyjne pismo ruchu młodzieżowego w latach 1939-1945* zaprezentowała próbę ujęcia monograficznego pisma, wychodząc od jego genezy, poprzez analizę zagadnień poruszanych na jego łamach, omówienie zespołu redakcyjnego, do określenia — w formie wniosku końcowego — profilu gazetki. Podobne ujęcie, lecz innego tytułu — dał w swoim tekście red. Andrzej Zieliński z Warszawy, a zatytułował go: „*Młoda Demokracja*” 1941-1944. Autor podkreślił szczególnie zasługi pisma w propagowaniu określonych treści.

Mgr Bożena Pietrzyk z WSP w Krakowie zaprezentowała temat: *Młodzieżowa prasa konspiracyjna lat 1939-1945 a problem literatury i kultury*, uwzględniając szczególnie funkcję kulturotwórczą pism, wyrażającą się m.in. w propagowaniu określonej twórczości literackiej, krytyki literackiej, reformy oświaty itp.

Dr Janusz Jarosiński z Kielc analizę swoją zatytułował *Rola młodzieżowej prasy konspiracyjnej w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne na ziemi kieleckiej w latach okupacji hitlerowskiej*. Całość dotyczyła politycznych i społecznych kierunków działania na czytelników prasy, np. harcerek, ludowej, związanej z Delegaturą RP na Kraj, i ich stosunku do podstawowych zagadnień polityczno-społecznych nurtujących wówczas młode pokolenie. Autor stwierdził, iż w analizowanej młodzieżowej prasie konspiracyjnej istniały takie same różnice ideologiczne, jak w prasie podstawowych ugrupowań politycznych.

Wystąpienia drugiego dnia obrad zakończyły dwa referaty. Były to: mgr. Sylwestra Dzikiego z OBP Kraków *Przegląd badań nad czasopiśmiennictwem młodzieżowym okresu okupacji hitlerowskiej na tle stanu badań nad prasą młodzieżową* oraz dr. Joachima Glenska z Opola *Życie kulturalno-oświatowe młodzieży w okresie II wojny światowej — zarys stanu badań*.

Dyskusja dnia drugiego skupiła się zarówno wokół kontrowersyjnych stanowisk badawczych, jak też wokół wspomnień byłych działaczy ruchu młodzieżowego lat okupacji. Polemikę wywołało użyte przez Z. J. Hirsza określenie „polskie państwo podziemne”, przeciw czemu wystąpił J. Jarowiecki, mówiąc, iż nazwa wymaga ścisłego określenia sytuacji polityczno-prawnej rządu londyńskiego, jak też uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy wielość partii, stronnictw i ugrupowań politycznych w podziemiu polskim lat okupacji upoważnia do mówienia o jednym polskim państwie podziemnym. W kwestii tej wypowiadał się też prof. dr hab. Piotr Dobrowolski, który stwierdził, iż mając na względzie elementy składające się na pojęcie „państwo” trzeba uznać, iż takowe w czasie okupacji nie istniało, ale z drugiej strony był to okres specyficzny, bo choć typowego państwa nie było, to jednak istniały ugrupowania polityczne, które zmierzały do jego utworzenia. Z. J. Hirsz argumentował, iż państwo polskie przestało istnieć jedynie w piśmiennictwie niemieckim, zaś rząd londyński działał w oparciu o akt prawny, jakim była Konstytu-

tucja z 1935 r., gwarantująca tym samym ciągłość władzy państwowej; istniał też naród i choć administracja nie mogła pełnić wszystkich swoich czynności, to jednak zobowiązano ją do zachowania gotowości w oparciu o określony porządek prawny. Istniały też siły zbrojne.

Dyskutowano też o innych problemach, jak np. czy prasa konspiracyjna była istotnie swego rodzaju powieleniem wątków treściowych i stanowisk politycznych pism głównych ugrupowań w polskim podziemiu antyhitlerowskim (Z. J. Hirsz, J. Jarowiecki). Inni dyskutanci (np. S. Wieczorek i W. Strzelczyk) wspomnieniami swoimi poszerzali lub korygowali wcześniejsze stwierdzenia.

Trzeci dzień obrad, w całości poświęcony problematyce młodzieżowej prasy konspiracyjnej, otworzył referat dr. Wiesława Wieczorka i mgr. Stanisława Michalczyka pt. *Konspiracyjna prasa harcerska ziemi rybnickiej*, opisujący mało znane tytuły, jak „Zryw” w rejencji katowickiej (1940 r.), „Zew Wolności” i „Zew” wydawane w Jastrzębiu przez Polską Tajną Organizację Powstańczą złożoną z byłych harcerzy.

Interesującym wystąpieniem był referat mgr. Zofii Gawryszewskiej z Wrocławia pt. *Z dziejów śląskich czasopism okresu okupacji*, w którym prelegentka zwracała uwagę również na mało znane i nigdzie nie opisane czasopisma młodzieżowe, takie jak „Zryw”, „Świt”, „Ku wolności” (ukazujące się potem jako „Zorza Wolności”), wydawane na początku 1940 r. przez grupę młodzieżową skupioną w Polskim Klubie Filomatów. Organem Organizacji Młodej Polski była „Błyskawica” (zmieniona potem na „Społem”, wreszcie na „Orzeł Biały”), wydawana przez grupę harcerską na terenie Bielska i Żywca, kolportowana w powiatach rybnickim, pszczyńskim, białskim, a nawet docierająca na Opolszczyznę.

Mniej związany z problematyką seminarium był referat wygłoszony przez mgr. Krystynę Kubicką z Lublina pt. *Lubelska prasa młodzieżowa i jej ideowo-społeczne funkcje w okresie okupacji*, gdyż mimo interesującego tytułu dotyczył w zasadzie prasy centralnej początków Polski Ludowej, lat 1944—1945, a problematyka regionalna została w nim zaledwie nakreślona. Autorka nie ukazała rozwoju głównego nurtu prasy konspiracyjnej w Lubelskiem i jego wpływu na początkowy okres tworzenia się podstaw prasy młodzieżowej, jak tego oczekiwali słuchacze; nie było żadnej charakterystyki tytułów, wydawców ani organizacji.

Następne wystąpienie — określone jako głos w dyskusji — mgr. Henryka Siwka (OBP Kraków), dotyczyło *Problemów odbioru prasy a postaw młodzieży* wobec niej, a oparte zostało na badaniach empirycznych prowadzonych przez Ośrodek Badań Prasoznawczych w Krakowie. Badania te, dotyczące czytelnictwa prasy wśród młodzieży po zmianach grudniowych 1981 r., podkreślały znaczenie jej oddziaływania i zasięgu, zwiększenie zainteresowania prasą i jej wpływ na świadomość, jak również czynniki powodujące to zjawisko. W dyskusji nad wygłoszonymi referatami brali udział nie tylko zainteresowani problematyką seminarium, ale także działacze i uczestnicy ruchu oporu podczas okupacji, obecnie członkowie ZBoWiD, ponadto działacze ruchu młodzieżowego i organizacji młodzieżowych, wreszcie dziennikarze. Dyskutowano m.in. nad tym, w jaki sposób zasób doświadczeń nabyty podczas okupacji można wykorzystać obecnie, jakie formy pracy wykształtowane w tamtym czasie można zastosować teraz, czy można zauważyć linię rozwojową między tamtymi a obecnymi czasami w prasie młodzieżowej, które formy należy i można kontynuować itp. W tej dziedzinie na uwagę zasługuje wypowiedź dziennikarza Wojciecha Zymskiego z Wrocławia, pracującego w redakcji „Sztandaru Młodych”, który podniósł temat różnicy pomiędzy prasą młodzieżową a prasą dla młodzieży; chodziło o kwestię, kto ma pracować w redakcjach pism młodzieżowych, gdy nie jest łatwą sprawą wciągnąć samą młodzież do współpracy z nimi. Nie rozwiązują też sprawy tak licznie zakładane ostatnio w prasie ogólnej rubryki i działy młodzieżowe.

Z kolei głos zabrał doc. dr hab. J. Jarowiecki, który mówił o potrzebie włączenia się do badań nad konspiracyjną prasą młodzieżową Śląska i terenów zaanektowanych, rzadziej reprezentowanych w dotychczasowych badaniach ukierunkowanych przede wszystkim na teren Generalnego Gubernatorstwa, dobrze się więc stało, że na obecnej sesji temat ten został poruszony w dwóch referatach. Korzystając z okazji, że mgr S. Michalczyk zaprezentował zebranym egzemplarz pisma konspiracyjnego „Zryw” z 17 marca 1940 r. w postaci fotografii, J. Jarowiecki przestrzegł przed niebezpieczeństwem mistyfikacji i fałszerstwa i zalecił daleko idącą ostrożność przy udowadnianiu autentyczności znalezionych tytułów prasy. Wypadki fałszerstwa nie należą do rzadkości, jak to miało miejsce w przypadku Włodzimierza Sawy-Borysławskiego, który opublikował szereg artykułów na temat tajnej organizacji POST „Świt” (i jej organów prasowych w liczbie kilkudziesięciu tytułów) nigdy nie istniejącej, co udowodniły szczegółowe badania historyków. Między innymi rzekome czołowe pismo tej nie istniejącej organizacji działającej na Podkarpaciu — „Walczący Kraj Wolnego Ducha” było (w postaci fotografii) bardzo podobne do prezentowanego „Zrywu”. J. Jarowiecki poruszył też problem możliwości wykorzystania doświadczeń okresu okupacji w czasach obecnych, mówił o roli i funkcji prasy konspiracyjnej w porównaniu z prasą współczesną, o jej oddziaływaniu na młodzież — wówczas i teraz.

Głos w dyskusji zabierali następnie kolejno: S. Dziki, Z. J. Hirsz i powtórnie J. Jarowiecki. Dyskusja toczyła się wokół gazetki „Zryw”, a zwłaszcza wymienionej w niej ceny „40 groszy”: czy cena podana w pieniądzach obiegowych w Generalnej Guberni była maską, czy też jest to fakt fałszerstwa? Odpowiadając, współautor referatu W. Wieczorek zobowiązał się oddać egzemplarz „Zrywu” do ekspertyzy. Ponadto dyskutowano na temat odpłatności za prasę i wydawnictwa konspiracyjne, rentowności i dochodowości wydawnictw konspiracyjnych itp.

Podsumowania seminarium dokonał doc. dr hab. Jerzy Mikułowski-Pomorski, zwracając uwagę na kilka aspektów i płaszczyzn, w jakich przebiegały obrady: historyczną, współczesną i przyszłościową oraz wielość problematyk: metodologiczną, dokumentacyjną i socjologiczną. Na koniec zachęcił do podjęcia opracowania pełnej bibliografii konspiracyjnej prasy młodzieżowej.

Podziękował zebranych za udział w sesji, opracowanie referatów, komunikatów i głosów w dyskusji oraz zamknął obrady sekretarz Zarządu Głównego ZSMP dr Krzysztof Janik, który podkreślił znaczenie tych seminariów dla badań historycznych nad ruchem młodzieżowym w ogóle i dla badań prasoznawczych.

Przy podsumowaniu obrad na tegorocznym seminarium prasoznawczym nasuwa się refleksja, że sesja byłaby pełniejsza i bardziej interesująca, gdyby uczestniczyli w niej wszyscy zgłoszeni referenci. Niestety, kilka ciekawych referatów nie zostało zaprezentowanych, choć oczekiwano ich z dużym zainteresowaniem. Według zapewnień organizatorów, prace te znajdują się w wydawnictwie mającym stanowić pokłosie sesji.

Na zakończenie organizatorzy „lublinieckich spotkań” zapowiedzieli temat następnej sesji, która odbędzie się za rok, w jubileuszową rocznicę czterdziestolecia Polski Ludowej; będzie on brzmiał: „Prasa młodzieżowa w Polsce Ludowej 1944—1984 — jej rola i zadania w umacnianiu władzy ludowej”.

Zofia Sokół
Władysława Wójcik